

Knihovnicko-informační zpravodaj U Nás

Vyšlo: 12.3.2015

Číslo: Ročník 25 (2015), Číslo 1

Sekce: Okénko

Název článku: Povídání o erotické literatuře

Autor: Zuzana Hloušková

Zdroj: <http://www.svkhk.cz/Pro-knihovny/Zpravodaj-U-nas/Clanek.aspx?id=20150122>

Povídání o erotické literatuře

Zuzana Hloušková

Erotická literatura zahrnuje žánrově i hodnotově velmi různorodé literární texty, od těch, které si kladou vysoké umělecké ambice, až po pornografickou produkci, určenou pro masovou „spotřebu“. Společnou mají snahu zachytit jedno dominující téma – lidskou sexualitu. Zatímco pro erotickou literaturu je příznačné napětí mezi sděleným a nesděleným, rozvíjející čtenářovu fantazii, a práce s opisy a metaforami, u pornografie je ústředním tématem především zobrazování pohlavního aktu, a to s lapidární věcností a drsnou explicitností, za využití typických formulačních klišé a vulgarismů. Nezbytnou součástí erotické literatury je inovace intimních situací, spočívající nejen ve výběru atraktivního prostředí, ale i ve využívání a střídání sexuálních praktik či partnerů. Děj příběhů bývá méně důležitý, někdy je spíše schematický, mnohem více se autoři soustředí na navození atmosféry a popis intimních scén, které jsou i nadměrně prodlužovány. Účelem erotické literatury je útočit na čtenářovy smysly a dosáhnout u něj prostřednictvím popisu sexuálních aktivit vzrušení. Může se tedy zdát, že její poslání je víceméně samoučelné a o víc než senzuální zážitek jí nejde. Erotická literatura však může plnit i kognitivní roli, v případě, kdy provokuje a přispívá k detabuizaci ožehavých témat nebo k hlubšímu pochopení lidské sexuality. Někdy může sloužit i jako nástroj v boji s pokrytectvím, pruderii a diskriminací.

Po dlouhá léta představovala erotická literatura něco nepatřičného, neslušného, zakázaného. Byla častována přívlastky, jako oplzlá či obscénní, a vytlačována jako brak za okraj skutečné literatury. Nejednou obviněním z pornografičnosti čelila i díla, v nichž je otevřené líčení sexuality integrální součástí příběhu a nese v něm výpovědní schopnost. Vzpomeňme, jaký poprask vzbudil ve své době např. román D. H. Lawrence *Milenec Lady Chatterleyové*. Jenom díky rozsáhlé argumentaci významných spisovatelů neskončil někde ve stoupě... Takové štěstí neměl Leopold von Sacher-Masoch, když bylo jeho nejnovější dílo *Venuše v kožichu* renomovaným psychiatrem označeno za důkaz sexuální deviace. Nešťastného autora vyřadili z fondů všech německých veřejných knihoven a pomalu i z dějin literatury. Slavná erotická novela *Lady Fuckingham*, jejíž autorství se připisuje Oscaru Wildovi, vycházela na pokračování v erotické revue *The Pearl*, avšak v prudérní viktoriánské Anglii se dočkala jen 18 čísel.

A přitom tento žánrový proud doprovází lidstvo od počátků a s díly erotické povahy se můžeme setkat už u nejstarších civilizací (viz třeba didakticky pojatá *Kámasútra*). Ve starověkém antickém světě byla láska spatřována v harmonii ducha i těla a Ovidiovo *Umění milovat* patří ke klasickým dílům erotické literatury. K zásadnímu obratu došlo až s nástupem křesťanské morálky, v rámci které byla sexualita považována za temnou a nebezpečnou oblast lidské existence, vedoucí ke smrtelným hříchům. Lidská sexualita se stala tabu a její projevy byly přísně regulovány a ty nepřístojné trestány. Přesto si erotická témata našla cestu ke svým příjemcům, i když ne prostřednictvím literatury, ale spíše při neoficiálních příležitostech, jakými byly karnevaly, nejrůznější oslavy jara či svatební rituály. Výjimku představuje *Román o růži*, přezdívaný někdy „středověká bible erotické literatury“, kde jsou však erotické motivy schovány v alegorickém hávu. Uvolnění nastalo až v době renesance, která světu přinesla Boccacciův *Dekameron*, považovaný za úhelný kámen erotické literatury a po staletí napodobovaný následovníky. Objevila se však i literatura víceméně pornografická, líčící intimní detaily ze života kurtizán. Hranicemi sexuální konformity pak oťrásl markýz de Sade; především jeho *Justina aneb Utrpení ctnosti* je považována za „kodex mravní zřůdnosti“. Měšťanská kultura 19. století ještě nakrátko erotické literatuře přinesla období přechodného tabu, nicméně tlak moderních uměleckých směrů, jako naturalismus a dekadence, byl natolik silný, že padly i poslední protesty a erotická literatura si postupně nacházela své místo na běžném knižním trhu. A tak se mohly stát např. Millerův *Obratník Raka* nebo Nabokovova *Lolita* poklady světové literatury. Pokud jde o literaturu českou, ojedinělý zjev představuje především K. H. Mácha, a to díky dešifrování jeho

soukromých deníků, v nichž šokoval lapidárními popisy sexuálních scén v rozporu se svým statutem „romantického básníka“. Za průkopníka legitimního vyjadřování o lidské sexualitě je překvapivě považován Jan Neruda, zejména díky malostranské povídce *U tří lilii*. Ještě odvážnější byl J. Karásek ze Lvovic, který v básnické sbírce *Sodoma* přišel dokonce s tématem homosexuality (hned po vydání v roce 1895 konfiskována). Na počátku 20. století se objevil první pokus založit samostatnou erotickou edici (Mládenecká knihovna) i bibliofilsky vydávaný časopis *Erós*. Po vzoru francouzské galantní literatury se pokoušel psát V. Hladík, k zobrazení brutality a sexuální perverze zase sáhl dekadentní Q. M. Vyskočil. Ten také společně s B. Zahradníkem-Brodským přispíval do řady edic milostné literatury pro ženy (V dámském budoáru, Intimní knihovna, Lotos, Venus, Zapovězené ovoce aj.), které se vyvíjely v meziválečném období. Jejich popularita zaujala i Karla Čapka, který se k ní kriticky vyjádřil v eseji *Erós vulgaris* (součást souboru *Marsyas*). Pod vlivem freudovských teorií se zrodila Štyrského *Erotická revue*, která vyšla celkem třech ročníků (1930-1933) a byla koncipována jako bibliofilský soukromý tisk v maximálním nákladu 200 výtisků, který „nesmí být veřejně prodáván, ani vyložen, ani půjčován, ani jinak rozšiřován nebo zařazen do veřejných knihoven“*V jejím okruhu se pak pohybovali známí autoři, jako F. Halas či V. Nezval. Výjimečně se eroticky laděná díla objevila i jinde, např. do edice Rodokaps v roce 1935 prosákl J. Pokorný s románem Nic než tělo. Socialistická éra vytlačila erotickou tvorbu opět za hranice oficiálně tolerované literatury, s ojedinělými průniky v 60. letech (např. M. Kundera a jeho Směšné lásky). Kdo z autorů našel odvahu otevřeně vylíčit sexuální prožitky, vystavoval se trestnímu postihu. Prostor k publikování našel pouze v samizdatu: tak byl třeba v opisech šířen text zpěvačky B. Basikové pojednávající o lesbické lásce. Až po roce 1989 se otevřela pomyslná „stavidla“ erotické literatury a i řada renomovaných autorů se rozhodla se čtenáři podělit o různé nestandardní sexuální zkušenosti, jako např. V. Páral v *Playgirls* nebo L. Vaculík v románě *Jak se dělá chlapec*. S rostoucí popularitou tohoto způsobu psaní se svezl i M. Viewegh, který na statusu „specialisty na sex“ postavil celou svou image. Poměrně unikátní počín představuje *Kryptadia s podtitulem Příspěvky ke studiu pohlavního života našeho lidu 1-3, kde K. J. Obrátil shromáždil ukázky českého erotického folkloru, zahrnující nejrůznější žánry lidové slovesnosti (písně, říkanky, hádanky, vtipy apod.) a jedinečný slovník vulgarismů..* Erotická literatura si pak našla i svůj „ženský“ proud, zastoupený u nás třeba *Bestiářem* B. Nesvadbové. Velké čtenářské oblíbenosti se stále těší překlady románů J. R. Wardové, pohybující se na hranici erotiky a paranormální romance. Snad proto bývá erotická literatura v současnosti vnímána jako žánr, který se zaměřuje především na ženy. S příchodem trilogie *Padesát odstínů (šedi, temnoty a svobody)* E. L. Jamesové, která zaplavila před dvěma lety pulty knihkupectví, se také začíná hovořit o „soft-pornu pro ženy“. Nezbyvá než se smířit s tím, že dochází k sexuální emancipaci žen a její svobodné vyjadřování patří k tématům posledního desetiletí. Něco se mění a zásluhu na tom má bezesporu i kultovní seriál *Sex ve městě*. Rostoucí zájem žen o erotickou literaturu se v zahraničí označuje také pojmem „šedý babyboom“. Za úspěchem trilogie stojí nejen dobře zvládnutý marketing, ale i určitá vyváženost mezi příběhem a erotikou a schopnost poskytnout prostor osobitě představitosti. Na druhou stranu díky tomuto dílu obydlely literární svět další dvě typizované postavy: krásný a bohatý muž s temným vnitřním démonem a mladá, inteligentní kráska, v sexu nezkušená, nejlépe k tomu ještě pošramocená na duši. Opakování určitých motivů, ke kterým musí logicky dojít, pak vede i k parafrázování názvu knihy jako „Padesát odstínů nudy“. Je proto škoda, že v „šedém“ stínu zůstává množství dalších současných zahraničních i českých erotických románů a novel, které rozhodně stojí za přečtení. Patří k nim např. sága *Crossfire* japonsko-americké autorky Sylvii Day, která se stala bestsellerem v celkem 34 zemích. Už legendárním sado-masochistickým románem moderní doby se stal *Návrat do Roissy* od Pauline Réageové. Pozornost si zaslouží i román *Nejvyšší čas na lásku*, v němž autorka Anthea T. Shuterland vypráví příběh třicátnice Dany, která vede dvojitý život. Zajímavý pokus představuje také poeticko-pornografická novela *Paradoxia* undergroundové umělkyně Lydie Lunch. Z českých autorek zaujme román Lenky Teremové o ženě, která se zhroutí z krachu svého manželství, po rozvodu ztratí dítě, uvažuje o sebevraždě a východisko začne hledat v sexuálních dobrodružstvích, s výmluvným názvem *Do tmy se neohlížej*. Strhující erotický příběh o sexu bez lásky a plnění skrytých sexuálních fantazií podala ve své *Sbírce motýlů* Viktorie Besó. Poměrně velký mediální rozruch u nás vyvolal román *Hračka* Sylvie Lauerové, který vedl v některých městech až k zákazu výlepu plakátů o této knize. Pojednává nejen o sexu a lásce, ale i o posedlosti a manipulaci, je napsán kultivovaným a svižným stylem a navíc je plný bezmezného obdivu k mužskému tělu a okultním rituálům. I další román téže autorky – *Otrok* - vyvolává kontroverzi kvůli své otevřené výpovědi o dnes stále tabuizovaném tématu sado-maso praktik. O knize *Smlouva s Adamem*, prvotině Jitky Volfové, se mluví jako o české protiváze *Padesáti odstínů šedi*, přičemž se však jedná o dílo mnohem kvalitnější po stylistické i vypravěčské stránce. Na úspěch prvního dílu pak navazují *Smlouva s Evou* a *Smlouva s osudem*. Lokací příběhu vyvolala pozornost erotická novela Jany Collins s názvem *Sex v Praze*, v níž tři kamarádky zbožňují sex a vedou o něm otevřené debaty, přičemž jedna z nich zjistí, že její milý není tak úplně*

člověk - je to napůl kentaur. Mystéria přitahují, takže pokud někdo rád sáhne po erotice s příchutí náboženské mystiky, je tu *Michaela* z pera Miloše Urbana. Knihu s podtitulem *Události v klášteře svatého Anděla* vydal pod pseudonymem Max Unterwasser, byť příběh můžeme vykládat dvojím způsobem - jako erotický horor nebo ironický jinotaj o vítězství lásky a dobra nad zlem a nenávistí. Okultní síly hrají roli i v díle **Modlitby na těle, které jeho autor Robert Irwin zasadil do prostředí** orientálního harému.

Při volbě sáhnout, či nesáhnout po erotické literatuře často rozhodují obavy z obscénního a hrubého vyjadřování. Důkazem, že se lze něčemu takovému vyhnout, je třeba příběh *Fanny Hill* s podtitulem *Paměti rozkošnice*. Anglický spisovatel John Cleland tu promlouvá ústy mladé prostitutky bez oplzlostí, a přesto dokáže podat otevřený popis lidské sexuality. Obdobně o kvalitě přesvědčí i nedávno vydaný Faberův *Kvítek karmínový a bílý* ve vynikajícím překladu Viktora Janiše. Velice sugestivní a konkrétní obrazy obscénností, úchylek a sexuálních styků bez příkras a zbytečných okolů zpracovala do krátké novely francouzská spisovatelka **Alina Reyes, jejíž Řezník byl okamžitě přeložen do 15 jazyků (vč. češtiny) a stal se bestsellerem. O popularitě nového žánru není pochyb. Do sbírky erotických povídek se pustili i třeba** studenti Literární akademie Josefa Škvoreckého pod ediční taktovkou své vyučující Ivony Březinové a nazvali ji vtipně **Nahoře bez... a dole taky. Vznikají i první přehledová díla; třeba** jednou z neúspěšnějších knih roku 2008 se stala antologie *Knihy o kundě* z produkce pražského nakladatelství dybbuk (*pozn. korektorky: sic!*). Pozoruhodná je i antologie *Jezdec na delfíně, pokoušející se zachytit tvorbu české erotické literatury za období 1990–2005*. Něco jako „čítanku“ z české literární erotiky chystají Radim Kopáč a Josef Schwarz, kteří se tomuto žánru věnují již delší dobu. Časové rozpětí knihy by mělo pokrýt pozdní středověk až současnost; pokud jde o rozpětí žánrové, má se věnovat poezii, próze i dramatu. **Nutno však přiznat, že čeští autoři erotické literatury mají oproti jiným značnou nevýhodu. Český jazyk totiž nemá ve svém slovníku dost prostředků, kterými by se dal sexuální akt normálně popsat. Ano, máme k dispozici medicínské výrazy, jenže ty se jaksí do umělecké tvorby nehodí. No a pak už je k máni jen dehonestující pornografický slovník, plný „jeskyněk“ a „mušliček“. Řada autorů se s tím snaží nějak vyrovnat, ne vždy úspěšně.** Příkladem může být třeba známá spisovatelka Irena Obermannová, která pro popis sexuálních scén ve svém románu *Tajná kniha* zvolila dnes už legendární citoslovce „tramtará“, jenže tím de facto vzala příběhu, postavenému na milostném vztahu, absolutně vítr z plachet.

Sex patří k životu a život patří do literatury, z čehož plyne, že sex prostě patří do literatury. Původní urputná tabuizace sexu v naší západokřesťanské kultuře nutně musela ovlivnit i vnímání erotické literatury, avšak v závislosti na době i místě se její společenská přípustnost a regulace (případně i kriminalizace) mění. Je zřejmé, že dnes je daleko přípustnější vydávání i těch děl, která byla dříve zakázána a vysloužila si jen opovržení. Co nebylo možné za dob našich babiček, dnes už žádný rozruch nevyvolává. Liberální atmosféra umožnila také příliv nejrůznějších „pánských“ časopisů, erotických fotorománů a samozřejmě i té nejtvrďší pornografie. K rozvoji erotické literatury bezesporu přispěla i možnost publikování na internetu. Řada tvůrců se tam uchýlila a na vlastním blogu uveřejňují příběhy na pokračování (oblíbené u BDSM komunity, akcentující aspekty, jako jsou moc a bezmoc, manipulace a podrobení, otázky otroctví a vládnutí). Elektronické publikování dává prostor i dalším autorům „lechťivé“ literatury, např. Shanonn Drake či Niky Peas, Věře Noskové, Lise Kleypas, Miroslavu Stonišovi nebo Jakubu Rolandovi. Jako v každém žánru existuje i v oblasti erotiky dobrá a špatná literatura. Dostupná je celá řada děl, od těch kvalitních až po těžko uvěřitelné příběhy, které nemají hlavu ani patu. Je někdy obtížné je odlišit od sebe a nenechat se odradit. Snad tento trochu delší článek pomohl lépe se v žánru erotické literatury orientovat a zase jedno tabu padlo.

Zdroje:

ÉVRARD, Franck. *Erotická literatura aneb Psaní rozkoše*. Praha: Levné knihy, 2006. ISBN 80-7309-335-9.

MOCNÁ, Dagmar. *Erotická literatura. Encyklopedie literárních žánrů*. Praha: Paseka, 2004, s. 168-174. ISBN 80-7185-669-X.

SCHWARZ, Josef. Bloudění světovým labyrintáři klasické erotické literatury. *Grand Biblio*. 2009, roč. 3, č. 5, s. 22-23.

Kontakt na autorku: skrabak@email.cz